

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

Fluviul Alfeu
sau despre exil
și întoarceri

Proze scurte, eseuri, studii

Sanda Golopenția

Fluviul Alfeu sau despre exil și întoarceri

Proze scurte, eseuri, studii

1

Colecția *Distingue*

Spandugino

CUPRINS

<i>Prefață</i>	
de Sanda Golopenția	19

CARTEA PLECĂRII

<i>Cuvânt înainte</i>	25
Cartea plecării	27
Pădării	33
Lăzile	34
Amintiri din copilărie	37
Urcuș	40
Patul	42
Un nod în gât	44
Priveghi	46
Însemne	47
Nasul și nuca	49
Făgaș	50
Mâl	52

Meșterul Manole	53
Ustionca	54
El face rău și crede că e bine.....	56
Ies în drum și râd o dată.....	58
Începi să pregeți	60
Aiure, frate, aiure	61
Toamnele sunt pătrate	62
Consimțământul victimei	63
Nelacom	66
Roluri	67
Transmițătorii.....	68
Maestrul	72
Broasca țestoasă	77
Selecția negativă	81
Ostilitatea victimei	84
Țăran sărac sportiv	89
Clar de primăvară.....	93
Crema de ghetе	95
Garoafe.....	96
Miracolul plecărilor	98
Inițieri paradoxale	100
Geamantane.....	104
Roma	108
Lăzuiri	120
Ithaca.....	121

Sufletul pradă	123
Alt timp	124
Pitorescul american.....	128
Boston	134
Lyme, New Hampshire	135
Sărbători.....	137
Arad.....	138
Ianus.....	139
Teatrul pâine.....	142
Turn și oază.....	145
Pașoptiști la computer	149
Mitul pagubei	150
Oglindiri	155
Rezonanță.....	156
Informulabil	157
Tensiunea emigrantului	158
Zile	159
Dulciule ascunsule	162
Într-un film al lui Hitchcock.....	164
Mărul.....	166
Wanda.....	168
Pătimirea numelor	169
Joc ionescian	173
Încet, încet.....	175
Aculturație.....	176

Sifoane	178
<i>Yardsale</i> -uri și talcioc.....	179
Nimeni nu îți cere nimic	188
Solidaritate în cotidian	189
Rapsodia română.....	191
Echipa invizibilă	195
Nenatural.....	196
Limba franceză.....	197
Tahiti	199
Mutații.....	200
De ce scriu emigranții	207
Un cod al emigrantului.....	209
Scris respirație.....	211
În noaptea de Paști	212
Oamenii se cântăresc cu oameni	213
Günderrode	214
Înec.....	216
<i>It Ain't Over Till It's Over</i>	217
<i>Mahabharata</i>	220
Destine	221
În autobuzul de New York	224
Voci	226
<i>I Love You</i>	228
<i>It's All I Can Say</i>	229
Adelina.....	230

Săracu io.....	233
Paris.....	234
<i>Things Are Good</i>	235
Dușul	236
Căldură mare.....	238
Din mers.....	240
Priviri	250
Ministerul Încrederii	253
Pâinea dulce a consensului.....	256
Ce știi dumneata?	258
Clișee.....	259
Solidarități difuze.....	263
Rezistența pentru.....	266
Din nou Jilava	272
Jogging.....	274
Țingălău	276
Oameni instituții.....	277
Acțiuni mici	280
Cei care tac.....	282
Împroprietărirea cu idei.....	284
Iorga	287
Hipertext	288
<i>Popa Tanda</i>	289
Limba minții noastre.....	292
Dialog cu privire la emigrație și exil.....	297

AMERICA AMERICA

Cuvânt înainte 339

Drumuri

Plymouth 343

Matisse la New York 350

Las Vegas și Ubar 357

Cărți

Mamaw 365

Joshua Slocum 372

Savannah 378

Drumurile lui Pearl 384

Profesor Romeo 389

Dexteritate 393

Calea spre Binești 398

Castelul de apă 404

Poveștile de groază ale lui Carol Oates 411

Filosofia americană a acestui sfârșit de veac 418

Antropologie și ecologie 425

Teoria haosului 434

Al treilea val 442

Canonul occidental 448

Stanley Fish și libertatea cuvântului 454

Inventatoarele americane de ieri și de astăzi 462

O carte nouă a lui Camille Paglia 468

Televiziunea Americană 473

Făcături alese 480

Profeția Celestină 484

Cărțile Crăciunului 492

Căutările clipei

Tehno-urbiile 501

Anatomia unui faliment 507

Comisia etică din Rhode Island 516

Educație și *gender gap* 522

Profesori în grevă 528

Autonomia universitară 533

Serviciul național 538

Camille Paglia 543

Cursa autobiografiilor 548

Renașterea presei politice 553

Inaugurarea unui președinte 558

First Lady 563

După alegeri 568

Presa și Președintele 573

Cartea-scrisoare 579

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

Cuvânt înainte

Care de fapt s-a scris în mai organic. Bucurile care
o compun au fost – în cea mai mare parte – publicate în
ziare și reviste de emigrare din Statele Unite sau Canada,
cum ar fi *Le Monde* și *L'Express* sau citite în cadrul unor emisiuni
ale „Europei Libere”. Se naște din această dublă geneză.
temerăm între un grup de texte care se adresează, imple-
cit sau explicit, mai cu seamă românilor din America și un
altul care intră în dialog direct cu cei de acasă. De unde,
acceptii diferite ale unor cuvinte ușor debusolabile ca „nici”
sau „noi”, în cele două grupuri de texte. Aș fi putut men-
ționa de la început că cititorii din România
aveau dreptul să vadă, fără vreo schimbare la față, rânduri
care s-au scris de fiecare dată cu ei ca cititori în minte.

Care totuși nu numai de textelor și numai de textelor
în 1985, în volumul *Alina Păcurar* (Providence, Hestia),
așeză epistolă. Rămân textele, însumând peste două treimi
din ansamblu, sunt pentru înțelegerea celor revolute în volum.

Sanda Golopentia

Providence, mai 1995

Cartea plecării

Există o carte pe care nu o putem scrie decât
împreună și care, o dată adusă la lumină, ne-ar da puteri.
În gând o numesc „Cartea plecării”. Ar fi povestite în ea,
pe multe voci – de femei și de bărbați, de bătrâni, de adulți
și de tineri, de meseriași, muncitori, intelectuali sau țărani
(câci măcar din mai vechi generații nomade, măcar puțini,
trebuie să existe și ei printre noi) – clipele și gândurile de
dinainte de răznire. Înfrângerile, revolta, lehamitea, îndâr-
jirea, curiozitatea avidă, împrejurările de neghicit, nădej-
dile și planurile care ne-au propulsat spre alt continent, cu
alte bucate, alte arșițe și altă minte. Cum era ziua, ceasul,
cum clipa în care gândul de a porni într-aiurea s-a întregit
și ne-a înfruntat, zăpăcitor, orbitor, a ursită. Cum arătau
strada, satul sau orașul – din România sau de altundeva –
unde ne aflam atunci. Câtă vreme am purtat miezul acesta
nou, în tăcere, printre semeni pe care îi părăsisem deja
neștiut, printre mirosuri, glasuri în noapte, pomi și lumini
cărora începusem deja să le ducem dorul. Cum ne-am
rostit întâi respingerea nefirească și ce ni s-a răspuns.
Cum ne-am pornit apoi pe rupt, desfăcut, oprit, pus

– un asemenea climax existențial definitiv îl reprezintă însă de acum ceea ce numeam în țară plecarea definitivă. Plecarea definitivă ca întrerupere de identitate, renunțare la oameni, la limbă, la nume rostit cum suna el adevărat, cândva demult, într-o copilărie a sufletului, ca despărțire de gusturi și zgomote prietene, ca amputare de o parte din viață evocată uneori, nepotrivit și fugar, de câte încă un cuvânt rătăcit, o durere vagă, un gest banal.

Dintre toate lucrurile utile pe care le putem face pentru România acum, puține sunt atât de însemnate și urgente ca aducerea în conștiințe, în diversitatea și precizia manifestărilor lui, a modului în care ne-a fost dat sau am ales să ne trăim calitatea de români în acest sfârșit de secol XX – plecarea definitivă.

Nu suntem singurii care am cunoscut fenomenul plecării în masă. Pleacă nemți, unguri, ruși sau cehi. Evreii, armenii, ȣiganii sunt popoare care trăiesc supte în bulboana plecărilor – călite, transfigurate, decimate prin ele. Francezii canadieni izgoniți odinioară din Statele Unite sunt și acum traumatizați de ceea ce numesc „le grand dérangement”. Cândva, demult, sate întregi de scoțieni săraci plecau – cu croitor și brutar, cu duhovnic și moașă – spre zări mai prielnice. În secolul al XIX-lea, o altă generație de români – a pașoptiștilor – a trăit, în forme pe care de acum le-am putea pătrunde mai în cunoștință de cauză, fenomenul plecării.

Nu e totul spus când constatăm că nu se pleacă de bine și că nu se pleacă definitiv dinspre Occident înspre țările comuniste din Europa sau Asia. Dincolo de aspectul politic general al acestui fenomen modern de migrație în masă, diferitele comunități deplasate, refugiate sau emigrate ocupă în raport cu țara din care au plecat poziții specifice care se cer definite și înțelese în unicitatea lor irepetabilă.

Am pierdut, plecând, calitatea de experți. Limba nu ne-o mai vorbim fără greș și născocitor. Meseria nu ne-o practicăm (când se întâmplă s-o avem, aici, pe cea de acasă) fără sentimentul înstrăinării. Cu prietenii noi nu vorbim nestingheriți. Părinții români de copii americani sau aculturați astfel nu au cum fi, pentru aceștia, oază de siguranță încrezătoare și infailibilă. Mâncăm mirat, ascultăm ușor decalat, pășim pe catalige invizibile. Avem accent în toate. Dar în ce privește plecarea, dacă o vrem, dacă nu ne ascundem, dacă nu ne propunem cu orice preț s-o uităm, suntem de neînfrânt. Asta știm și știm bine. Ar trebui s-o scriem, scriind s-o adâncim și să începem s-o înțelegem. Ar trebui s-o scriem împreună pentru că, așa cum se întâmplă cu orice fenomen social, ea nu este vizibilă decât prin coroborare, însumări și scăderi, reducere la o medie caracteristică solid obținută.

Un joc pentru partea de vacanță a acestei veri: de scris o pagină, două, trei despre cum se pleacă de acasă,

Sanda Golopenția

cu sau fără perspectiva de a ajunge într-un loc anume, cu sau fără argumente articulate, cu sau fără nădejdi. De scris cum s-a întâmplat. De scris atent, ordonat și mai cu seamă exact pentru că ceva din ce știm să rămână și să dea rod și pentru ca în viața românească să fie o pată albă mai puțin. De scris cu sentimentul unui arhivar care moaie tocul în cerneală și trage linie atunci când încă un adevăr s-a gravat caligrafic și trainic în catastifele eternității. Nu pentru a face bilanț, asta se va întâmpla mai târziu, nu pentru a interpreta, ne privește prea îndeaproape, ci pentru a intra în posesiune. În posesiunea a ce? În posesiunea avuției negative a plecării, din care rămâne de cumpănit ce poate ieși bun.

Lupta, 15 iulie 1988

Pădăii

Grădina cu statuie, o primăvară numai zumzet. Am intrat în iarbă, în locul de unde se desfac două drumuri. Pădăii mustoase îmi urcă până la piept, galben, viu. E o clipă de bucurie care nu se va mai șterge. În jur zboară, aproape de tot, albine și fluturi, se petrec lucruri de neînțeles. Mama zâmbește undeva în față.

Lupta, 15 octombrie 1987

Sanda Golopenția

mine ne uitam uneori, printre stinghiile boxei, la lăzi, atunci când nu curgea apa decât la subsol și coboram cu canta, trimiși de bunica.

Într-o primăvară, pivnițele au fost inundate. Împreună cu fratele mezin al tatei și cu noi, mama a deschis lacătul. Cățărați printre lăzi, am scos capacul la cele de sus. Le-am golit și mutat, ajungând la stratul de dedesubt. Și așa până la ultimul strat. Nu am deschis toate lăzile. Lemnul, trainic și gros, nu îngăduise apei să pătrundă. Lăzile bătute în cuie nu le-am desfăcut. În pivniță mirosea a muced. Am repus cărțile în lăzi, lăzile în stivă, noi copiii am luat sus câte ceva care ne părea citibil. Săptămâni în șir în casă a mirosit a DDT și am avut guturai. Pivnița nu a mai fost descuiată decât atunci când, la moartea mamei, a trebuit evacuat apartamentul.

Când am scos la iveală lăzile militare la care nu se umblase de aproape douăzeci de ani, în timp ce desfăceam cuie cu cleștele, un locatar, ofițer de securitate ieșit la pensie, s-a oprit lângă noi să vadă ce facem și ne-a spus „Fiți atenți, s-ar putea ca înăuntru să fie bombe”.

Lupta, 15 martie 1985

Amintiri din copilărie

Prima mea întâlnire cu istoria datează, cred, din 1948. Învățam pe atunci la școala care funcționa pe lângă ambasada Franței la București. La începutul unui nou an școlar, în pâslari, într-o încăpere proaspăt zugrăvită, am fost, profesoare și elevi-eleve, cu toții surprinși nepregătiți de evenimente. Țin minte că directoarea școlii a intrat de mai multe ori în clasă și s-a sfătuit cu profesoara noastră; că, subit, am știut, nu-mi amintesc cum, că începe o oră de muzică ceva mai neobișnuită. Că am cântat întâi „Alouette, gentille alouette” și apoi, fără tranziție, dar cu trei profesoare în loc de una, am început să învățăm un cântec nou în care două versuri au pricinuit mari nedumeriri tuturor deopotrivă. Versurile erau următoarele: „Pân’la unu o să piară/ Dușmanii poporului”. Melodia nu era grea. Dar ceea ce noi nu înțelegeam și profesoarele nu au fost în măsură să ne spună a fost dacă dușmanii poporului urmau să piară până la ora unu sau până la cel din urmă. După ce am cântat cântecul cel straniu de două sau trei ori, directoarea școlii a intrat din nou în clasă și ne-a anunțat că școala se desființează. Nu mai știu cum s-au

Urcuș

Locuiam la etajul al treilea, pe strada Dr. Lister și umblam des împreună, sudați parcă, mama, fratele meu și cu mine. O familie siameză. Mergeam pe Lipscani la cumpărăturile înțelepte ale anotimpurilor – sandale vara, pantofi butucănoși toamna, ghetegrele de iarnă. Neduceam la cofetăriile particulare cu catafuri de pe bulevardul 6 Martie sau la film la grădină. La câte o conferință sau lecție de esperanto la clubul învățământului. La librărie, în grădina botanică sau la teatru. Uneori în vizită. De câte ori ne înapoiam, în timp ce urcam de sârg treptele multe, înainte de a ajunge la etajul al doilea, mama se oprea. Stătea nemișcată, fără o vorbă, cu umărul stâng ușor lăsat. Noi nu i-o luam înainte. Tăceam. Se auzea, câteodată, ajutor, zumzetul clar al unei albine, zborul izbit în geam al unei muște toropite, zvon de tacâmuri și de robinete dinspre ferestrele deschise ale bucătăriilor din blocul vecin. Părea de acum aproape exclusă urnirea din loc.

Încremenită pe treapta care-mi revenise mă întrebam, abia simțit, ce se va întâmpla dacă de data asta

mama nu va urca până la capăt. Dacă vom fi descoperiți pe scară, în jocul apăsător de-a statuile, de către vecini. Minutele treceau lungi. Ne ghiceam și împărțeam istoviri amorțite. Apoi, fără o vorbă, fără să ofteze, tot atât de neașteptat, mama se încorda și reîncepea, ușoară, urcușul.

Lupta, 1 octombrie 1989

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

Fluviul Alfeu
sau despre exil
și întoarceri

Proze scurte, eseuri, studii

Sanda Golopenția

CUPRINS

Fluviul Alfeu sau despre exil și întoarceri

Proze scurte, eseuri, studii

2

Colecția *Distingua*

Spandugino

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

Fluviul Alfeu
sau despre exil
și întoarceri

Proze scurte, eseuri, studii

Sanda Golopenția

Fluviul Alfeu sau despre exil și întoarceri

Proze scurte, eseuri, studii

2

Colecția *Distingue*

Spandugino

Editor: Lavinia Spandonide
Revizie: Paul Marinescu
Tehnoredactor: Daniela Gabriela Pascu

Respect pentru oameni și cărți

Acest volum din seria „Distinguo”
a Editurii Spandugino, București, România,
a fost tipărit pe hârtie biblia culoare ivoire 50g/mp,
la Crescento Grup, România, în ziua de douăzeci și opt aprilie
a anului două mii șaptesprezece.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GOLOPENȚIA, SANDA

Fluviul Alfeu sau despre exil și întoarceri / Sanda Golopenția. -
București: Editura Spandugino, 2017

2 vol.

ISBN 978-606-8401-95-9

Vol. 2. - 2017. - ISBN 978-606-8401-97-3

821.135.1

Copyright©Spandugino, 2017

Toate drepturile rezervate Editurii Spandugino.

Ediția precedentă a volumului *Vămile grave* a fost publicată la Editura
Univers în anul 1999.

Ediția precedentă a volumului *Emigranții Carter* a fost publicată la
Editura Paideia în anul 2008.

Editura Spandugino

Adresa: Strada Docenților, nr. 18, sector 1, București

Tel: 0040 0737 730 703

office@edituraspandugino.ro

www.edituraspandugino.ro

CUPRINS

VĂMILE GRAVE

<i>Cuvânt înainte</i>	13
<i>Vămile grave</i>	15
<i>Teritoriile erorii</i>	22
<i>Tăceri</i>	42
<i>Bătălii ale tăcerii</i>	48
<i>Derealizare</i>	103
<i>Mircea Eliade – o nouă Renaștere</i>	117
<i>Transformări atente: manualul școlar</i>	122
<i>Institutul amintirii</i>	129
<i>Intellectualitatea românească</i> <i>și integrarea europeană</i>	138
<i>Vestul sălbatic sau despre evacuarea</i> <i>din istorie</i>	146
<i>Război și spectacol</i>	151
<i>Moartea diavolului</i>	157
<i>Hotel America</i>	162

Sumbru monade	167
Mlaștina iubirii	174
Mituri depășite	180
<i>Raul fără Eva</i>	186
Utopii vechi și noi	191
<i>O societate bună</i>	196
Reculegeri universitare	201
Patriotism și cosmopolitism	208
Crăciunuri	214
Poezie și cozi	223
<i>Arta obiectează</i>	228
Sutul tăcut	233
<i>Inteligența emoțională</i>	239
<i>Galateea 2.2</i>	244
Profeții americane	250
Ochii yin	256
„Heimat”, înviere cu puțință	261
„Iată cum am pierdut un savant de o mare cultură”	270
„I Think I Am a Verb”	280
Moartea ochilor	304
<i>Vieți divizate</i>	309
Palimpsest Gore Vidal	317
Gump al nostru cel de toate zilele	323
Intelectuali de cursă lungă	329

Ce rămâne dintr-un an	334
„Bilanțuri și deschideri” – dialog cu Letiția Guran	342

EMIGRANȚII CARTER

Exil, emigrație

Cuvintele exilului	375
Exilul emigrației	395
Alteritatea ca destin: franco-americani din Noua Anglie	406
Suferință și identitate	422
Exil în trupul scris dinăuntru	429

Aproape, departe

Românii lui Proust	451
Cioran sau despre înseninare	462
Paul Miron sau despre exilul apropiat	470
Exil și autoliteratură: Cornelia Comorovski	478
Povești ale înțelegerii: Monica Brătulescu	490
Începuturile imigrației românești în Statele Unite: Christina Galitzi	499
<i>Merem la America</i>	525
Emigranții Carter	554
„Aparțin unei generații de outsiders”	567

Cuprins

Biruință datorată.....	596
Viața abstractă a emigranților	599
Despre șoaptele și tăcerile culturii române în Statele Unite.....	610
Post-exil	656

Reveniri

Întoarcerea vorbitorilor risipitori	665
Intellectualul și politica în țară și în exil	670
Învățământul universitar românesc în context internațional	678
Diplomația culturală e vârful aisbergului.....	693
Bilanț la Neptun	707
Ghidurile xenofobului	721
Clișee despre România în Statele Unite și în Anglia	725
Fundația Culturală Română e o instituție care a prins	767
Șansa electronică a culturii românești.....	772
Major, minor, european, provincial.....	779
Identitatea culturală românească și datoria de a gândi globalizarea.....	784
Repere biobibliografice.....	791

Vămile grave

Cartea de față este o lucrare de tip literar, literar, general-cultural, care se ocupă cu pulsăția între închideri și deschideri care i se asociază fi-
resc. Ea intră în ecuația solidă cu care se creșteră prin care
măsurându-se și însemnându-se alternativ, pregătirea
marile procese care încep pe căile vin asupra într-o nouă
mileniu, într-o nouă Europă, într-o lume mai puțin pa-
sivă, într-o viață publică românească mai puțin auto-
distrugătoare.

Fațetele bilanșului mi-au devenit vizibile în ani. Unele
dintre texte datează astfel din 1985, altele au fost scrise
de atunci încolo sau în 1998. Le-am transmis la Radio
Europa Liberă pe câteva; le-am publicat în reviste din
România, Franța, Germania sau America, precum *Irca*,
Contemporanul, *Idrca europeană*, *Dialog*, *Dilema*,
Revista 22, *România literară*, *Lupa*, *Romanian Route*,
Origini ori în volume apărute în Portugalia și Africa de Sud
pe cele mai multe; două („*Helmut*, înviere cu puțință” și
„*Tăcerea*”) apăruseră în volumul – publicat în Statele Unite
și de acum epuizat – *Alina paginilor* și au fost reproduse aici.